

กลุ่มภารกิจจดหมายเหตุและสารนิเทศท้องถิ่น

สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยแม่โจ้

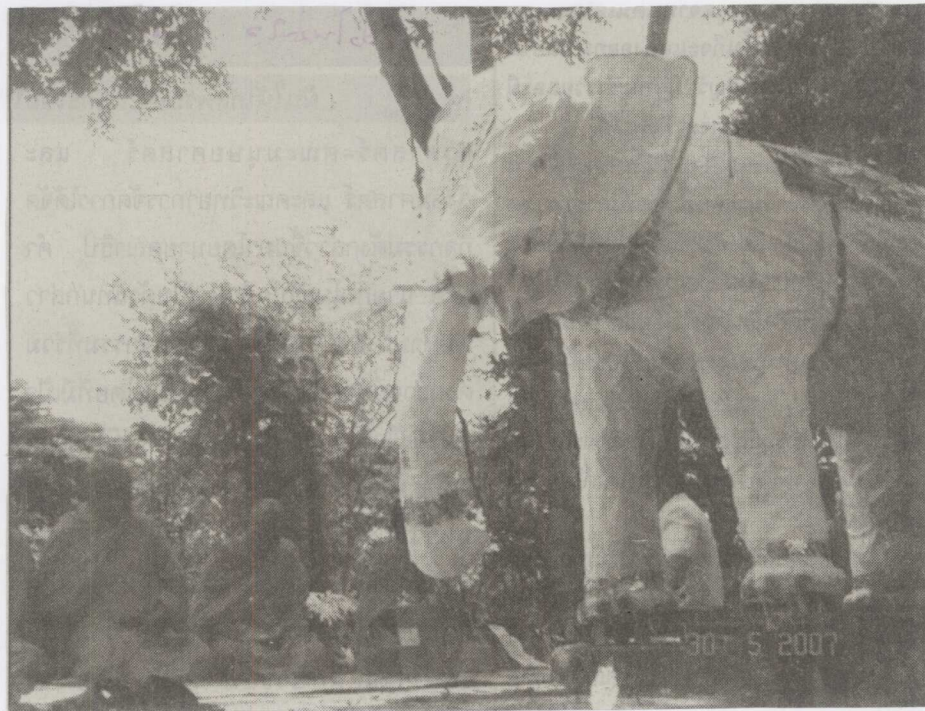
NORTH CLIPPING 2554/ 00112

ชื่อหนังสือพิมพ์ เชียงใหม่นิวส์	วันที่ 25 ส.ย. 2550	ปีที่ 17	ฉบับที่ 5 823	หน้า 5
---	-------------------------------	--------------------	-------------------------	------------------

“พญาท่าย่น้ำ” สืบสาน

ตำนานแห่งช้างเผือก

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	25 ธ.ย. 2550	1 7	5823	5

น้ำแม่ตาน” สายน้ำแห่งชีวิตจิตวิญญาณ
หล่อหลอมเลี้ยงมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งปวงมี
คุณอย่างเนกอนันต์ ที่หล่อกลุ่มน้ำไกลแสนไกล
มีค่าน้ำที่สืบทอดกันมาอย่างมีคุณค่าและ
รักษากันมายาวนาน สายน้ำที่หล่อเลี้ยงมีพิธีกรรมค้ำอก
เล่าผ่านภูมิปัญญา ล้วนแล้วแต่สืบทอดกันมาอย่างมี
จิตสำนึกแห่งการเคารพรักษาน้ำและแรงศรัทธาต่อ “องค์
เจ้าพ่อขุนตาน”

น้ำแม่ตาน มีต้นกำเนิดจากดอยขุนตานที่ตั้ง
อยู่บริเวณอุทยานแห่งชาติดอยขุนตานคาบเกี่ยวระหว่าง
อ.แม่ทา จ.ลำพูน และ อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง ความสำคัญ
ของ “น้ำแม่ตาน” เป็นสายน้ำที่ถูกเอาไปใช้จนหมดสิ้นไม่
เหลือไหลลงสายน้ำอื่นดังเช่นสายน้ำทั่วไป คนลุ่มน้ำแม่
ตานตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงท้ายน้ำล้วนมีภูมิปัญญาในการอนุรักษ์
ลำนํ้าสอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน จากท้ายน้ำ
กลางน้ำและต้นน้ำ จึงมีการสืบทอดโดยยกเอาพิธีกรรมมา
แสดงความอ่อนน้อม เคารพ ควาระต่อธรรมชาติและผู้นำ
จิตวิญญาณ หมายมุ่งให้ผู้คนบังเกิดจิตที่จะหวงแหนและ
เกรงกลัวในการเบียดเบียนทำร้ายสายน้ำของ“เจ้าพ่อขุนตาน”
ผู้มีพระคุณด้วยจิตใจที่กตัญญู

โครงการวิจัยเรื่อง การสืบค้นประวัติศาสตร์
วัฒนธรรม ตำนานเจ้าพ่อขุนตานเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน
โดยผู้สูงอายบ้านห้างฉัตร อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง โดยมีคุณ
สิริวัฒน์ แสงสานติธรรม เป็นหัวหน้าโครงการ ภายใต้การ
สนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)
สำนักงานภาค ได้ใช้พลังศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อองค์
บรรพบุรุษชาติ เชื่อมสายใยของคนในชุมชนและต่างชุมชน
เข้าด้วยกันผ่านประเพณีและพิธีกรรมที่ยังสืบทอดมาจนถึง
ปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า มีพิธีกรรมที่ผูกโยงคนและ
ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบนความศรัทธาและสอดคล้อง
กับวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงธรรมชาติคือการเชิดของค์เจ้าพ่อขุน
ตานผ่าน พิธีกรรมแห่ช้างเผือก ไขประตูดอยและเลี้ยงห้วย
เลี้ยงฮ่อง ภูมิปัญญาด้านการอนุรักษ์ลำนํ้าของคนในชุมชน

บ้านลำปางหลวง อ.เกาะคา ได้ชื่อว่าเป็น
พญายายน้ำ มีผู้คนที่ประกอบอาชีพทำสวนและนาข้าว
ต่างอาศัยสายน้ำแม่ตานแห่งนี้เพื่อดื่มกินและทำการเกษตร
กันมาหลายชั่วอายุคน ทุกปีในเดือน 9 เหนือขึ้น 14 ค่ำ
ชาวบ้านในพื้นที่ ม.1,ม.2,ม.7,ม.8 และ ม.11 จะรวมตัวกัน
จัดดาเครื่องไทยทานถวายพระ เพื่อช่วยกันทำ “ช้างเผือก”
จำลองจากโครงไม้ไผ่แล้วเอากระดาดสาสีชาวมารับปิดทับ
เพื่อถวายแด่องค์เจ้าพ่อขุนตาน โดยมีความเชื่อว่าหาก
ถวายช้างเผือกที่เป็นบริวาร เจ้าพ่อขุนตานก็จะประทาน
สายน้ำ ประทานฝนฟ้าให้หล่อเลี้ยงไปจนถึงท้ายน้ำ

แห่ช้างเผือก เป็นพิธีกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญา
แห่งการรักษา น้ำ ชาวบ้านลำปางหลวงนำโดย พ่ออาจารย์
หนานเมือง สิงห์ทอง อายุ 83 ปี ปราชญ์ชุมชนและผู้
สืบสานพิธีกรรมดังกล่าว ได้เล่าถึงความเป็นมาของการแห่
ช้างเผือกว่า เป็นประเพณีเก่าแก่ที่ชาวบ้านลำปางหลวงใน
ฐานะพญายายน้ำ มีหน้าที่จะต้องแห่ช้างเผือกไปขอฝน ขอน้ำ
จากเจ้าพ่อขุนตานที่นับถือมาหลายชั่วอายุคน ท่าน
โปรดปรานช้างเผือกเป็นอย่างมาก มีการกล่าวไว้ว่า ถ้า
พวกฮูฮุยได้น้ำก็ให้แห่ช้างเผือกมา พวกเราทำกันเป็น
ประจำและระลึกถึงเสมอว่าเป็นหน้าที่

ผู้ใหญ่อินสม คำเหล็ก ผู้ใหญ่บ้าน ม.8
ด.ลำปางหลวง ได้เล่าถึงประสบการณ์ว่า “มีอยู่ครั้งหนึ่ง
ในอดีตผู้คนละเลยไม่สนใจก็มีอันเกิดเหตุการณ์ขึ้นทั้งแถบ
ท้ายน้ำ เกิดปรากฏการณ์บ้านแห้งเมืองแล้ง ไร่นาสวน
ต้นไม้ล้มตาย แม้กระทั่งน้ำในบ่อที่ไม่เคยเหือดแห้งก็แห้ง
ขอดอย่างเห็นทันตา ในบั้นนั้นชาวบ้านจึงต้องร่วมใจกันสร้าง
ช้างเผือก พอทำเสร็จฟ้าฝนก็ตกลงมาอย่างอัสสรวย พวก
เราเชื่อสืบทอดกันมาอย่างนี้ไม่มีใครกล้าที่จะทำลายและที่
สำคัญพวกเราที่ออกไปค้าขายในถิ่นอื่น ต่างแล้วคลาไคล
ปลอดภัยและมีฐานะดีกันแทบทุกคนที่สำคัญ พี่น้องชาว
บ้านทุกหมู่ให้ความร่วมมือร่วมใจดีมา

แม่เอือน คำเหล็ก ปัจจุบันอายุ 76 ปีกล่าว

ว่า “เราจะละเลยประเพณีนี้ไม่ได้ มีมาชั่วปู่ย่าตายายกันแล้ว จะสูญหายก็คงจะยาก
เพราะคนบ้านนี้เชื่อและศรัทธา เราทำกันมาตลอดทำดียอมทำให้อยู่ดีกินดี”

ก่อนวันดาอยู่ 2-3 วัน ชาวบ้านจะพร้อมใจกันมารวมตัวกันที่ศาลาหมู่บ้าน
จัดทำช้างเผือกตกแต่งให้สวยงาม บางปีทำตัวใหญ่และมีลูกเล่น เช่น ทุกระดิกได้ตาม
อารมณ์ของศิลปินที่มกสอดแทรกผ่านงานประติมากรรมพื้นบ้าน หลังจากตกแต่งเสร็จ
แล้วก็เอาบรรทุกใส่รถปิกอัพ แห่ไปตามหมู่บ้านเพื่อให้พี่น้องชาวบ้านได้มีส่วนร่วมและ
บริจาคเป็นกองทุนสำหรับแห่ช้างเผือกในปีต่อไป และที่สำคัญทางองค์การบริหารส่วน
ตำบลลำปางหลวง ก็ได้จับงบประมาณทุกปี เป็นรูปแบบของการคิดและทำงานร่วมกัน
อย่างบูรณาการที่น่าจะเอาไปเป็นตัวอย่าง

ในวันที่ 30 พฤษภาคม 2550 ตรงกับเดือน 9 เหนือ ขึ้น 14 ค่ำ รดขบวน
“ช้างเผือก” ในปีนี้มีชาวบ้าน ม.1 ด.ลำปางหลวง เป็นเจ้าภาพหลักในการเคลื่อนขบวน
ใน อดีตการคมนาคมไม่สะดวกก็ใช้วิธีการเดิน และต้องไปนอนค้างคืนที่วัดห้างฉัตร
อ.ห้างฉัตร แต่ปัจจุบันทำเสร็จในวันเดียว 8.30 น. ขบวนช้างเผือกเริ่มเคลื่อนตัวไป

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่	25 มี.ย. 2550	17	5823	5

ตามถนนห้างฉัตร-เกาะคา พร้อมเสียงฆ้อง กลองวง ตลอดเส้นทางที่ขนานและพาดผ่าน
ลำน้ำแม่ตาน ระหว่างทางต้องแวะสักการบูชา เจ้าพ่อหนานดิบจ้าง เจ้าผู้ครองนครเข
ลางค์ในอดีต ที่วัดปางยางคค อ.เกาะคา บ้านช่วงปัจจุบันเป็นบริเวณสถานีอานามัยบ้านช่วง
อ.เกาะคา คณะก็จะแวะเพื่อพื่อนหอก พื่อนดาบ แสดงสักการะบูชาตรงจุดนี้ไม่เคยขาด
ตามเส้นทางประวัติศาสตร์ที่บอกกล่าวต่อกันมา

ขบวนรถแห่ช้างเผือกและรถติดตาม แล่นผ่านหมู่บ้านต่างๆ จาก อ.เกาะคา
ถึง อ.ห้างฉัตร ผ่านหมู่บ้านต่างๆ เช่น บ้านหม้อ บ้านบันจ้าว บ้านหัวหนอง บ้านขาม
แดง ระหว่างทางรถก็จะเคลื่อนอย่างช้าๆ เพื่อให้ผู้คนได้ร่วมทำบุญและบูชาสักการะ
เวลาประมาณ 10.50 น. ขบวนมาหยุดพักที่วัดห้างฉัตร เพื่อถวายเพลแด่พระสงฆ์ มี
การต้อนรับจาก คณะเจ้าแม่กานายโฮง และพี่น้องบ้านห้างฉัตร ม.1 และ ม.2 ด้วยคณะ
แห่ดนตรีพื้นบ้านที่พื้นฟูขึ้นมาเพื่อต้อนรับแขกต่างบ้าน ต่างก็ร่วมร่ายรำบนความ ปิติ
และปลาบปลื้ม ได้เวลาพอสมควร คณะเจ้าแม่กานายโฮง นำขบวนช้างเผือกไล่เลาะไป
ตามเส้นทางผ่านบ้านดอน บ้านหัววัง อ.ห้างฉัตร สู “แท่นช้างเผือก” บริเวณ “เวียง
ลม” ตามประวัติขัณภูมิ การสร้างเมืองของเจ้าพ่อขุนตานในอดีต “แท่นช้างเผือก”
โบราณสถาน ของดีที่แทบไม่มีใครสนใจ ปกคลุมไปด้วยแมกไม้หนาพันธุ์ มี ต้นธง ไม่สูง
ใหญ่ ที่คนโอบถึง 9 คน ดังตระหง่านหน้าแท่นช้างเผือก พื้นที่เมืองโบราณแห่งนี้มี
อาณาเขตกว้างขวางแต่ก็ถูกจับจองและบุกรุกกันเป็นส่วนใหญ่ บริเวณแท่นช้างเผือกมี
อิฐโบราณก้อนโตๆ ซ่อนเรียงราย บางส่วนก็กระจายตามพุ่มไม้ พี่น้องชาวบ้านลำปาง
หลวง พร้อมใจกันสละทรัพย์ทำแท่นช้างเผือกไว้กลัวว่าจะสูญหาย

เสียงบรรเลงเพลงรบโบราณจากคณะช่างม่วน บรรเลงเป็นจังหวะการต่อสู้
ดังกังวานไปทั่วบริเวณ ตามด้วยการพื่อนหอก พื่อนดาบ ตบปาดาบพื่อนเจิง ของพี่น้อง
สองอำเภอ เพื่อสร้างสิริมงคลกับตัวและถวายแด่องค์เจ้าพ่อฯพิธีกรรมเริ่มต้นจาก
เจ้าแม่กานายโฮง พ่อป็น แสงบุญเรือง หัวหน้านายโฮง อายุ 65 ปี ทำพิธีบอกกล่าวแด่
องค์เจ้าพ่อขุนตานและเสนาลูกสมุน ตลอดจนเจ้าที่เจ้าทางเจ้าป่าเจ้าเขาให้มารับทราบ
รับรู้ถึงพิธีที่ลูกเหล้าลูกเบ็ง กระทำในวันนี้เพื่อจะขอให้ฟ้าฝนตกตามฤดูกาล พระสงฆ์
สวดมนต์ตามแบบฉบับโบราณทุกประการที่ขาดไม่ได้คือ ธรรมปลาช่อน ที่สัมพันธ์กับ
พุทธชาดก มีเรื่องเล่าว่า ในอดีตนั้นมีปลาช่อนตัวใหญ่ จะคอยดูแลคุ้มครอง ป้องกันภัย
อันตรายแก่ปลาตัวเล็กๆ ปู หอย เต่า และสัตว์น้ำในแม่น้ำไม่ให้นำคนมาจับไปหรือทำลาย
ได้ แต่มีอยู่ครั้งหนึ่งลำน้ำเกิดแห้งแล้งมาก น้ำตื้นเขิน ปรากฏว่ามีนกที่คอยจ้องจะโฉบ
กินปลาในแม่น้ำ ปลาช่อนจึงแสดงอิทธิฤทธิ์ให้น้ำทะลักไหลมา ปลาตัวเล็กตัวน้อยพร้อมปู
หอย จึงรอดตายไปได้

หลังพระสงฆ์แสดงปลาช่อน ชาวบ้านที่มาร่วมต่างรับศีลรับพรจาก
พระสงฆ์เป็นอันเสร็จพิธี ทุกคนยกมือขึ้นเหนือเกล้าเกศอย่างเกตุหนุน ท้องฟ้าเริ่มต้งเค้า
เมฆด่ำลอยตัวต่ำลง เสมือนการรับรู้จากเทวอารักษ์ สมทบบริวาร และองค์เจ้าพ่อขุนตาน
ถึงการแสดงความกตัญญูต่อผู้ให้ นำ ให้ชีวิต นี่คือภูมิปัญญา แห่งการอนุรักษ์ที่ทรง
คุณค่าสืบสานเรื่องราวนามาปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสันติสุข

ชื่อหนังสือพิมพ์	วันที่	ปีที่	ฉบับที่	หน้า
เชียงใหม่นิวส์	25 มี.ย. 2550	17	5823	5

สังคมเกษตรกรรมที่ผูกพันกับธรรมชาติ โดยยึดถือเอาเจ้าพ่อขุนตานเป็นผู้กำหนดบทบาทในวิถีแห่งการดำรงชีวิตและการทำมาหากินร่วมกัน มีกฎเกณฑ์การควบคุมความประพฤติ เปรียบประดุจคนลุ่มน้ำเดียวกัน การที่คนมีความสัมพันธ์กับพื้นที่ แม่น้ำและธรรมชาติอื่นๆ มีการพึ่งพาอาศัยกันและกันประกอบกิจกรรมที่เกื้อกูลต่อกัน มีการจัดการในเชิงความสัมพันธ์ที่มีความหมายต่อตนเอง และชุมชน จัดเป็นกระบวนการความสัมพันธ์ที่เน้นคุณประโยชน์ต่อส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

วิถีคิดและพฤติกรรมสร้างอัตลักษณ์อันโดดเด่นของ “พญาท้าว” คนลำปางหลวงให้ดำรงความสัมพันธ์พื้นที่ที่มีประโยชน์ร่วมกัน บทคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมที่ย่อนน้อมถ่อมตนอย่างสอดคล้องและเหมาะสมต่อการกำหนดโลกทัศน์และวิถีคิดอย่างเป็นระบบ ในพิธีกรรมความเชื่อ เน้นยึดถือเอาหลักพุทธศาสนาเป็นหลัก อันเป็นผลมาจากการแผ่ขยายของพุทธศาสนาที่ควบคู่กับศาสนาพราหมณ์ในอดีตจนยากที่จะแยกออกจากกัน

การเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดจากการพัฒนาชนบทให้ทันสมัยแบบตะวันตก รับเอาความเชื่อแบบใหม่เข้ามา จนทำให้ความเชื่อดั้งเดิมหมดความสำคัญลง การตอบคำถามว่า “ความจริงของเหตุผล” สร้างความโดดเด่นให้กับความเชื่อแบบใหม่ ผนวกกับความพยายามสร้างประวัติศาสตร์รูปแบบใหม่ โดยเฉพาะแนวคิดแบบรัฐชาติ (Nation stat) สร้างวัฒนธรรมแบบ ใหม่มาครอบงำ เปลี่ยนแปลงจนหมดวิถีความดีงามของท้องถิ่น การร่วมประสานของรัฐและองค์กรสงฆ์ส่วนกลาง ชี้นำและมองว่าพิธีกรรมเป็นเรื่องงมงาย พยายามหาทางตัดทอนขจัดให้ออกจากความรู้สึกนึกคิด เป็นการทำลายล้างวิถีคิดและความเชื่อแบบดั้งเดิมลงอย่างราบคาบ อันเป็นสาเหตุแห่งการแตกแยกทางความคิดที่ทวีความรุนแรงในปัจจุบัน ล้วนส่งผลเป็นปัญหาในอนาคต เพราะจารีตขอบเขตที่วางกฎกติกาไว้ไม่ให้ล่วงล้ำกล้ำกลาย กันถูกลดทอนความสำคัญ จนกระทั่งคนในท้องถิ่นและชุมชนไม่รู้จักตนเอง ไม่รู้จักรากเหง้าเหลืออก ไม่รู้จักความเป็นวงศ์วานญาติที่ถ้อยทีถ้อยอาศัยสิ่งที

เป็นธรรมชาติร่วมกัน แต่รับเอาความคิดที่ชนะคะคานด้วยเหตุผลแบบใหม่บนผลประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องเป็นที่ตั้ง นำไปสู่การใช้กำลังที่รุนแรงและทำร้ายกันที่สุดใน

การขาดหายของจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นความเข้มแข็งของชุมชน สร้างผลกระทบต่อวิถีคิดแบบใหม่ที่ส่งผลต่อความต้องการในสิทธิส่วนตัวจนลืมสิทธิส่วนรวม (ของหน้าหมู่) จนยากจะแก้ไข การฟื้นฟูประเพณีวิถีคิดที่มีคุณค่าพร้อมเสริมสร้างสติปัญญา ปลุกฝังค่านิยมในการรับฟังเคารพข้อคิดเห็นของกันและกัน อยู่อย่างพึ่งพิงอิงกันบนแนวคิดที่เป็นอิสระไม่ครอบงำกันและเอาเปรียบซึ่งกันและกันด้วยหลักสันติธรรมที่มีความเมตตาต่อกันสืบไป

แม้พิธีกรรมจะเป็นเพียงความเชื่อที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์และจะช่วยเหลือปัญหาได้ แต่แน่นอนว่าสามารถช่วยได้ในเรื่องของสภาพจิตใจของชาวบ้านให้มีกำลังใจและมีสิ่งยึดมั่นในยามภาวะวิกฤติความเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมที่ไม่แน่นอนเช่นนี้อีกทั้งยังเป็นการช่วยให้เกิดการรวมตัวกันของ ชาวบ้าน เกิดการร่วมมือร่วมแรงใจกันทำกิจกรรม ประสาน สามัคคี จนบางที่อาจจะส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาาร่วมกันได้ในอนาคต

โครงการวิจัยฯ เป็นเพียงบทสะท้อนถึงระบบคิดของโครงสร้างที่พยายามจะแบ่งแยกหน้าที่ บทบาท และกลุ่มคน ให้ออกจากกัน ชุมชนเกิดความสับสน แบ่งกลุ่ม สร้างพรรคพวกเพื่อให้ได้มาซึ่งความชอบธรรม แต่หากมองบทเรียนจากพิธีกรรม “แห่ช้างเผือก” แล้วจะพบความจริงบางประการว่าภายใต้กระแสการแย่งชิงทางอำนาจ ยังไม่อาจก้าวล้ำพลังที่สร้างโดยมิติของความศรัทธาและความกตัญญูต่อผู้ให้ น้ำ ให้ชีวิต...กับตน

ภัทรา มาน้อย/เรียบเรียง

สิริวัฒน์ แสงสานติธรรม /ผู้ให้ข้อมูล

ศูนย์ประชาสัมพันธ์และพัฒนาอำเภอหางดง

จักรพงษ์ ถิ่นบุญเรือง

jakpong@chiangmainews.co.th